

Com prevenir l'assetjament escolar per homofòbia i transfòbia?

Cal anar més enllà de la prevenció, detecció i eradicació de l'assetjament per homofòbia i transfòbia per promoure el lliure desenvolupament de la personalitat. Cal fomentar en al conjunt de centres educatius el respecte a la diversitat sexual, la diversitat familiar i la d'identitat de gènere i celebrar també, totes les diversitats.

Així, doncs, proposem les següents orientacions extretes de *Sola Barleycorn, Fernández González, Maseda García i Carabaño (2015)*:

1. Sacseja els teus prejudicis!

- No pressuposis l'heterosexualitat ni el gènere de les persones que t'envolten. Probablement, hi ha al teu entorn alguna persona lesbiana, gai, bisexual, intersex o trans.
- Hi ha moltes maneres de ser heterosexual, homosexual, bisexual, intersex o trans. Respecta'ls!
- No centris la teva atenció i relació amb persones LGTBI exclusivament en les seves orientacions sexuals, identitats sexuals o les seves formes d'expressar els gèneres. Hi ha moltes més vessants de la seves personalitats que no s'han de veure eclipsades.
- Totes les persones hem estat educades en el sexisme i l'homofòbia. Reconeix els prejudicis, mites i falses creences que hi ha sobre les persones LGTBI en tu mateix/a i al teu voltant.
- L'homofòbia i la transfòbia afecten a totes les persones, també a les persones heterosexuals que no compleixen amb les normes de gènere i sexuals hegemòniques.

2. Utilitza un llenguatge curós!

- La discriminació entre homes i dones i per orientació sexual comença també en les pràctiques lingüístiques. Utilitza un llenguatge inclusiu i no sexista perquè tota persona que t'escolti se senti reconeguda de manera positiva en el teu discurs. El llenguatge és ric i divers i aquesta pot ser una excel·lent oportunitat per a conèixer les possibilitats que t'ofereix.
- Rebutja el llenguatge homòfob i transfob. Expressions com: «marieta», «bollera», «travelo» o «marimacho» no són inofensives. Malgrat que no tinguin la intenció de fer mal, són expressions que resulten feridores per a moltes de les persones que t'escolten i en cap cas no s'han de permetre.
- Defuig sempre parlar des del punt de vista masculí (androcentrisme) i tractar la resta de persones com si totes fossin heterosexuales (heterosexisme).
- Respecta el desig de cada persona a ser tractada amb el gènere amb el que s'identifica.
- Desdramatitza! La diversitat sexual, familiar i d'identitat de gènere constitueix una excel·lent oportunitat educativa i fa possible construir una nova escola. Una escola en la qual totes les persones trobin reconeixement i respecte.
- Defuig parlar d'altri, sobre les seves actituds i/o emocions amb paraules com «normal» i «natural». El què és normal i natural és la diversitat humana.
- No defineixis les persones per les seves diferències. Més enllà de l'orientació sexual, el gènere, el color de pell, el pes, l'estatura, les capacitats corporals o la nacionalitat, totes les persones tenen en comú que són éssers humans.
- Qüestiona els estereotips i reflexiona sobre els conceptes i realitats que associes amb l'homosexualitat o la bisexualitat: amor, respecte, diversitat, llibertat, igualtat.
- Evita les etiquetes. Només estrenyen i limiten. L'ésser humà acoloreix la sexualitat i el gènere de formes tan diverses i fluides al llarg de la seva pròpia vida que desborda els binarismes i les matrius tancades.
- Incorpora una concepció de família àmplia i diversa. Tant com ho mostra la riquesa i la diversitat d'estructures familiars presents als mateixos centres educatius.
- Valora positivament i encoratja les expressions d'afecte i amor entre totes les persones, siguin quines siguin les seves sexualitats.

4. Respecta!

- El respecte a la diversitat sexual, familiar i d'identitat de gènere és tasca de tota la comunitat educativa, no només de les persones LGTBI.
- Respecta la intimitat. Tenim dret a parlar de la nostra afectivitat i els nostres desitjos, però també a no fer-ho.
- Respecta la confidencialitat. Tenim dret a decidir quan i amb qui compartim la nostra afectivitat i els nostres desitjos.
- Compte! Sovint hi ha preguntes que poden incomodar o resultar irrespectuoses, més enllà de la bona voluntat que les motivi.
- No facis *sortir de l'armari* a cap persona sense el seu consentiment. Respecta els temps i processos de cada persona.

5. Implica't!

- Davant de comentaris i d'actituds que no respecten la diversitat, cal intervenir sempre! Però no prohibeixis o censuris sense fer res més. Tens el deure d'escoltar, d'entendre, de fer entendre, de qüestionar i de debare. Assenyala amb assertivitat les actituds sexistes i homòfobes i mostra les conseqüències que tenen en les persones i en la societat.
- Parlar sobre homosexualitat, bisexualitat o transsexualitat no implica ser homosexual, bisexual o trans.
- Sigues un referent de la diversitat. Si ets una persona LGTBI, planteja't la possibilitat de fer-ho visible. Si no ets LGTBI, crea un clima favorable per a què qualsevol persona pugui parlar lliurement de les seva opció sexual i de la seva identitat de gènere com probablement ho fas tu.
- Parla en el teu entorn sobre aquests temes i utilitza referències a la diversitat comprensibles per a tothom.
- Posa en marxa i dóna suport a iniciatives pel respecte a la diversitat sexual, familiar i d'identitat de gènere.

6. Forma't i transforma't!

- Identifica els recursos disponibles per a treballar el respecte a la diversitat sexual, familiar i d'identitat de gènere. Així com les institucions i les associacions que ofereixen els recursos i et poden ajudar.
- Parla amb persones LGTBI i coneix de primera mà la seva realitat. Tenir referents personals permet qüestionar prejudicis i estereotips. Tingues una actitud de generositat i afecte davant realitats que poden ser noves per a tu.
- Apropa't i participa en les celebracions LGTBI.
- Cerca, llegeix, reflexiona, mira, escolta, proposa i participa. Coneix i abraça la diversitat de les formes de vida!

Com detectar l'assetjament homotransfòbic?

És fonamental detectar l'assetjament homotransfòbic i per això oferim algunes claus a tenir en compte en l'entorn escolar (*Sola Barleycorn, Fernández González, Maseda García i Carabaño, 2015*):

- En la interacció quotidiana amb l'alumnat s'observa que es refereixen a la persona assetjada utilitzant sobrenoms relacionats amb el gènere o la sexualitat: «marieta», «bollera», «travelo», «marimacho», etc... També se li canten cançons, s'imita la seva forma de parlar, moure's o caminar i és objecte de burles, acudits, menyspreu, insults vexacions. Se'l tracta hostilment o se'l sotmet, se'l deixa de banda en les activitats escolars i extraescolars i normalment està sol o sola i es relaciona només amb persones de l'altre sexe.
- En esmentar a classe un personatge o referent homosexual, bisexual o trans es fan al·lusions a la persona assetjada.

- En el temps d'esbarjo i en les classes d'educació física, sovint hi ha activitats o jocs que estan especialment segregades per sexes. Observar les relacions entre l'alumnat en aquests espais pot resultar de gran ajuda per detectar situacions d'assetjament vinculades a l'homofòbia i la transfòbia.

- Els banys i els vestuaris són espais en què la divisió per sexes, l'absència de persones adultes i l'exposició corporal per part de l'alumnat davant els seus iguals fan que siguin llocs potencialment perillosos per a qui no respon al gènere i/o la sexualitat normativa.

- Situacions quotidianes com utilitzar els espais comuns, compartir seients, sortir o entrar de classe o parlar en públic són viscudes com a conflictives i amb tensió per la persona afectada.

- S'observa una major introversió, tristesa, aflicció i/o una menor presència activa en la seva participació en les activitats quotidianes del centre.

- El seu rendiment escolar va disminuint gradualment.

- Presenta repetidament absències injustificades al centre educatiu.

A més, hem de fer especial atenció a les tecnologies de la informació i la comunicació (TIC) -xarxes socials, missatgeria instantània, vídeos, xats, correu electrònic, etc.- atès que aquest assetjament es pot donar en espais virtuals.

D'altra banda, la família també pot detectar certes conductes com:

- Negatives reiterades a assistir al centre educatiu.

- Canvis estètics i en la indumentària amb la què sovint porta al centre i/o torna a casa amb la roba mal posada o el material escolar deteriorat o usurpat.

- Presenten ferides, contusions o marques que no s'expliquen per l'activitat escolar normal.

- No compta amb amistats amb les quals passar el temps de lleure fora del centre educatiu.

- S'observen somatitzacions reiterades: malestar a l'aixecar-se, marejos, mals de cap, molèsties o alteracions gastrointestinals, asfíxia o opressió al pit, tremolors, palpitations, rigidesa, alteracions de la gana o de la son.

- S'abandonen progressivament les aficions i es presenten reticències a participar en activitats d'oci, lleure i temps lliure.

- Mostra actituds agressives a casa.

- No s'atreveix a sortir sol o sola al carrer.

- S'observen autolesions, idees o intents de suïcidi.
- Manca de control emocional: plors incontrolats, respostes emocionals extremes.

Com intervenir?

Hi ha un consens general entre els/les professionals pel que fa a la necessitat de desenvolupar programes psicoeducatius de prevenció i intervenció per combatre el bullying. Emparats pels principis de *l'Educació Emocional i la Psicologia Positiva, Ortegón i col., 2014*, que albiren les aules com entorns segurs, on es fomenti la resiliència dels alumnes i es promogui el benestar emocional de tota la comunitat educativa *Colell, Caralt i Escudé, 2006*.

Les avantatges d'incorporar psicòlegs educatius en els centres escolars han estat proclamades en nombroses ocasions pel Col·legi Oficial de Psicòlegs (COP). I exposades en diferents investigacions, com per exemple, l'estudi dut a terme pel Centre de Salut Mental del Regne Unit. D'aquest informe es desprèn que les intervencions psicològiques aplicades en els contextos educatius i les intervencions escolars dirigides a reduir els problemes d'assetjament escolar milloren, notablement, l'impacte d'aquests problemes i suposen una bona inversió Infocop, 2016.

Les intervencions poden ser organitzades vinculades a diverses àrees i àmbits:

1. **Individual:** ajut directe a la víctima, suport psicològic per a resistir l'assetjament.
2. **Entre iguals:** millorar les relacions entre els iguals mitjançant el desenvolupament d'habilitats socials i emotives.
3. **A la classe:** crear un clima favorable a la comunicació per a les víctimes directes i igualment per a les víctimes indirectes.
4. **Formació per l'equip docent:** informar a l'equip docent sobre el desenvolupament de la identitat sexual, treballar l'homofòbia interioritzada de cadascú fins que se sigui capaç d'intervenir en casos de bullying homotransfòbic.
5. **Modificació dels reglaments escolars:** crear un pla escolar específic.
6. **Clima escolar:** creació de grups d'aliança LGBTI.
7. **Social:** suport a comunitats i associacions LGBTI.

S'han fet molts programes i s'han aconseguit resultats molt positius:

- **Parents, Families and Friends of Lesbians and Gays (PFLAG)** ha implementat el '*Safe Schools Program*' en 150 països, en què es treballa amb associacions de famílies i professorat. Fomentant polítiques no discriminatòries, tallers per a professorat per a gestionar moments de crisi, préstecs de bibliografia sobre temes LGTBI, i creació de grups d'aliances LGTBI *Beetman, 1999*.
- **Olweus Bullying Prevention Program (OBPP, Olweus, 2001)** és el programa que ha aconseguit més resultats positius. Dan Olweus és un professor de Psicologia noruec que ja als anys 90, va fer unes propostes per a la legislació contra la intimidació i a favor de la protecció dels infants a les escoles.
- En alguns casos s'ha creat un número de telèfon al qual es pot trucar per fer preguntes sobre la identitat sexual, creant un espai de comunicació i d'informació.

En una mirada ecològica-social és important comprendre que la xacra del bullying en general, és un fenomen relacional i de l'entorn. Per això resulta fonamental realitzar una política escolar acurada. I així, formar tot el personal escolar per augmentar la sensibilitat i l'atenció sobre el problema, així que tothom pugui reconèixer les prepotències i tenir regles anti-bullying. També deixar als iguals la responsabilitat del que diuen i el què fan. I així hi ha intervencions que serveixen per a modificar la consciència i els comportaments de tots els estudiants, no només de l'agressor i de la víctima: implicar les famílies a través d'una esmerçada sensibilització i informació.

El model més usat és el Olweus Bullying Prevention Program (OBPP) amb l'objectiu de modificar les normes i els models de conducta i de comportament del grup classe. D'aquesta manera, la víctima se sent menys sola i pot parlar més del què li passa. Això aconsegueix que la víctima se senti protegida i tingui més motivació per enfrontar-se amb el problema. Aquesta intervenció es fa per mitjà dels '*peer helpers*', és a dir iguals formats per ajudar. Mitjançant una formació feta en habilitats socials i emocionals i autoeficàcia i això fa que tots els estudiants tinguin una responsabilitat en el bullying i amb el temps l'escola es va tornant i percebent com un espai més segur.

A Itàlia s'aplica majoritàriament el programa de Olweus. Representat per Alessio Vieno (2005, 2015). Donem algunes dades estratègiques:

1. **Operador amic:** alguns/es estudiants són formats com ajudants. Aprenent els temes d'escolta, comunicació empàtica i resolució de problemes. Ells/es mateixos/es després, faran activitats a classe amb la supervisió d'un professor/a de referència que tindrà tres tasques: 1) ajudar-los a pensar sobre el què estan fent 2) ajudar-los en casos difícils 3) i controlar que no usin els seus rols com un element de poder sobre els altres.
2. **Escolta entre iguals:** activitats d'escolta en grup, escolta telefònica amb la supervisió d'una persona adulta.
3. **Mediació entre iguals:** arribar a un acord mitjançant estudiants formats per a ser mediadors.

4. **Cercle de qualitat**: petit grup que busca les estratègies més eficaces per a resoldre un problema i millorar l'organització. El procés de participació consisteix a reconèixer el problema, analitzar-lo, elaborar solucions, presentar les solucions a l'escola i revisar tot allò necessari. Això permet crear un espai en el qual responsabilitzar-se.

5. **Educació entre iguals**: un petit grup d'estudiants que aniran treballant per a informar a tota la classe sobre els continguts de diferents temàtiques.

Un cop detectat l'assetjament el centre educatiu també hauria d'intervenir aplicant el: **Protocol d'Intervenció en cas d'Assetjament escolar per Homofòbia i Transfòbia entre l'alumnat**, que consta de 5 fases:

1. **Notificació**
2. **Recerca**
3. **Valoració**
4. **Intervenció**
5. **Seguiment**

En el cas de Catalunya comptem amb el: **Protocol de prevenció, detecció i intervenció enfront situacions d'odi i discriminació**, mitjançant el qual es tracta de donar resposta a l'assetjament escolar per homofòbia i transfòbia, entre d'altres conductes d'odi i discriminació.

Bibliografía i Recursos bàsics

Platero Méndez R., Gómez Ceto E. (2007). Herramientas para combatir el *bullying* homofóbico. TALASA EDICIONES S.L.

https://www.msssi.gob.es/ssi/igualdadOportunidades/noDiscriminacion/documentos/Abrazar_la_diversidad_v_d.pdf

<http://www.bienestaryproteccioninfantil.es/fuentes1.asp?sec=32&subs=328&cod=2892&page=&v=2>

http://cultura.atresmedia.com/artes/sopa-letras-lgtb-ttt-etc_2017022358afed370cf2fa92de4b6dd5.html

<http://digitalcommons.wcl.american.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1826&context=auilr>

<https://www.glsen.org/>

http://bibliodiversa.todomejora.org/wp-content/uploads/2016/10/AZKENA-_propuesta_acoso_homo_lesbo_transfobico.pdf

<http://unesdoc.unesco.org/images/0024/002448/244841s.pdf>

http://educacionlgbti.org/wp-content/uploads/2016/12/SumandoLibertades_Dic16.pdf

http://www.mides.gub.uy/innovaportal/file/33133/1/educacion_y_diversidad_sexual_-_guia_didactica_-_con_marcas_de_corte_y_registro.compressed.pdf

http://www.movilh.cl/documentacion/educando_en_la_diversidad_2da_edicion_web.pdf

<http://www.felgtb.org/rs/2157/d112d6ad-54ec-438b-9358-4483f9e98868/671/filename/informedefensor-17m13.pdf>

<http://www.fundaciontriangulo.org/documentacion/documentos/expectativasdediversidad2.pdf>